

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА
ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ФІНАНСІВ І БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ

Н. І. Волкова, В. В. Волкова

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ
З ДИСЦИПЛІНИ
«МІСЦЕВІ ФІНАНСИ»

Вінниця
ДонНУ
2019

УДК 336.1:352(072)
В 676

*Рекомендовано до друку вченою радою економічного факультету
Донецького національного університету імені Василя Стуса
(протокол № 8 від 19.04.2019 р.)*

Відповідальні за випуск: *Н. І. Волкова*, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів та банківської справи.
В. В. Волкова, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів та банківської справи.

Рецензенти: *О. Л. Андронік*, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри підприємництва, біржової та просторової економіки Донецького національного університету імені Василя Стуса.
І. Г. Сивицька, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри бізнес-статистики та економічної кібернетики Донецького національного університету імені Василя Стуса.

Волкова Н. І., Волкова В. В.

В 676 Методичні рекомендації для самостійної роботи студентів з дисципліни «Місцеві фінанси» / за ред. О. А. Лактіонової. Вінниця, 2019. 44 с.

Методичні рекомендації для самостійної роботи студентів визначають структуру дисципліни «Місцеві фінанси»: перелік тем курсу, основні питання для вивчення та ключові слова за кожною темою. Представлено завдання для самостійної роботи: контрольні питання й тестові завдання для перевірки знань, теми рефератів та завдання для індивідуальної роботи.

Методичні рекомендації призначені для студентів ступеня освіти «Бакалавр» усіх спеціальностей економічного факультету.

УДК 336.1:352(072)

© Волкова Н. І., 2019

© Волкова В. В., 2019

© ДонНУ імені Василя Стуса, 2019

ЗМІСТ

Передмова	4
Навчальна програма курсу	7
Тема 1. Сутність, складники та засади організації місцевих фінансів.....	13
Тема 2. Місцеві бюджети – визначальна ланка місцевих фінансів	17
Тема 3. Формування доходів та планування, фінансування і виконання видатків місцевих бюджетів.....	20
Тема 4. Бюджетний процес на місцевому рівні.....	24
Тема 5. Фінансове вирівнювання та бюджетне регулювання.....	27
Тема 6. Управління місцевими фінансами та фінансовий контроль на місцевому рівні.....	31
Тема 7. Фінанси підприємств комунального господарства. Фінансова діяльність житлово-експлуатаційного комплексу	34
Тема 8. Основи організації місцевих фінансів у зарубіжних країнах	38
Список рекомендованої літератури.....	41

ПЕРЕДМОВА

Методичні рекомендації для самостійної роботи з навчальної дисципліни «**Місцеві фінанси**», складені відповідно до профілю освітньої програми 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» галузі знань 07 «Управління та адміністрування» для підготовки студентів СО «Бакалавр» / »Магістр», формують інтегральні, загальні і фахові компетентності та програмні результати навчання, якими оволодіють студенти.

Метою навчальної дисципліни «Місцеві фінанси» є надання знань про сутність і роль місцевих фінансів в економічному і соціальному розвитку адміністративно-територіальних утворень та механізм їх функціонування, формування навичок аналізу забезпеченості органів місцевого самоврядування необхідними фінансовими ресурсами для реалізації функцій та задач у регіонах України та світі.

Під час вивчення навчальної дисципліни студент повинен набути таких **результатів навчання:**

- знання сутності та змісту місцевих фінансів і причин їх виникнення; функцій місцевих фінансів та їх ролі в економічній системі держави; основ фінансової автономії місцевих органів влади;
- здатність аналізувати діяльність органів місцевого самоврядування щодо формування та використання місцевих бюджетів;
- уміння розробляти прогнози можливих наслідків порушення макроекономічної рівноваги та їх впливу на поведінку економічних суб'єктів місцевого самоврядування на основі аналізу макроекономічних показників, використовуючи моделі загальної економічної рівноваги;
- уміння проводити моніторинг виконання регіональних і міжнародних проектів співробітництва у сфері вдосконалення місцевих фінансів, цільових перспективних програм та комплексних заходів, аналіз звітів про виконання планових показників розвитку фінансів регіонів, роботи міжнародних та вітчизняних структур, аналітичних довідок, пропозицій, доповідей для прийняття виважених рішень;
- уміння розробляти та організовувати заходи щодо орієнтації та вибору доцільних інструментів регуляторного впливу держави та її інституцій на фінансову автономію місцевих органів влади;
- уміння здійснювати оцінку органів місцевого самоуправління всіх рівнів щодо використання інструментів державної регіональної фінансової політики та фінансового вирівнювання;
- спроможність оцінити фінансову автономію місцевих органів влади;
- здатність проводити всебічний аналіз інструментів державної регіональної фінансової політики та фінансового вирівнювання.

Навчальна дисципліна формує міждисциплінарні взаємозв'язки з іншими дисциплінами: «Політична економія», «Мікроекономіка», «Гроші та кредит», «Фінанси», «Фінанси підприємств», «Інвестування», «Страховання».

Вивчення навчальної дисципліни передбачає формування та розвиток у студентів компетентностей та програмних результатів навчання відповідно до освітньої програми спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування».

Загальні компетентності (ЗК):

- ЗК 1.** Здатність навчатися та самонавчатися з метою розвитку професійних якостей, підвищення кваліфікації.
- ЗК 3.** Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу знань на основі публічної інформації, аргументів практиків та перевірених фактів.
- ЗК 4.** Здатність бути критичним та самокритичним, витримувати стресові ситуації та адаптуватися до мінливих зовнішніх умов.
- ЗК 5.** Здатність знаходити, обробляти, аналізувати і прогнозувати інформацію щодо фінансово-економічних процесів, політичних, соціальних подій та явищ.
- ЗК 10.** Вміння працювати в команді, системно і креативно мислити, брати на себе ініціативу та зміцнювати дух підприємництва, допитливості при вирішенні складних питань.
- ЗК 11.** Здатність застосувати знання на практиці, підтримувати їх належний рівень та постійно підвищувати рівень професійної підготовки.
- ЗК 12.** Здатність спілкуватися з представниками інших професійних груп різного рівня (з експертами з інших галузей знань / видів економічної діяльності).

Фахові компетентності (СК):

- СК 1.** Здатність виявляти закономірності функціонування сучасної економіки та фінансової системи на макро- та мікрорівні.
- СК 2.** Здатність використовувати базові знання і практичні навички у сфері монетарного, фіскального регулювання та регулювання фінансового ринку.
- СК 5.** Розуміння основних особливостей сучасної світової та національної економіки, інституційної структури, напрямів фінансової та грошово-кредитної політики держави.
- СК 9.** Здатність використовувати аналітичний та методичний інструментарій для обґрунтування фінансових рішень, діагностики фінансового стану підприємств, розробки та оцінки інвестиційних проектів.
- СК 14.** Вміння практично застосовувати нормативно-правові акти, формулювати бюджетні запити та паспорти бюджетних програм, складати кошторис, план асигнувань за бюджетною програмою та розрахунки до нього.

- СК 15.** Вміння здійснювати розрахунки щодо прогнозування доходів та витрат державного і місцевого бюджету, аналізу відхилень фактичних і планових показників.
- СК 17.** Розуміння методів організації роботи страховика щодо реалізації страхових послуг, умов їх надання у галузі особистого, майнового страхування та страхування відповідальності.
- СК 18.** Здатність формувати цілісне бачення діяльності комерційних банків як провідної ланки банківської системи країни, механізму здійснення як традиційних, так і нетрадиційних банківських операцій.
- СК 19.** Розуміння економіко-правових засад організації та інструментів нагляду і регулювання НБУ діяльності установ банківської системи країни.

Програмні результати навчання (ПРН):

- ПРН 10.** Здатність оцінити і встановити взаємозв'язок макроекономічних показників з показниками грошово-кредитної, бюджетної та фіскальної політики.
- ПРН 18.** Об'єктивно та професійно оцінювати фінансово-економічні процеси, що відбуваються в суспільстві, розуміти тенденції розвитку фінансових відносин у сфері грошового обігу та кредиту, державних фінансів, фінансів підприємств.
- ПРН 19.** Показати належний рівень знань у сфері фінансів, банківської справи та страхування, розуміння принципів фінансової науки, особливостей функціонування фінансових систем, фінансової термінології.
- ПРН 20.** Використовувати нормативні та правові акти, що регламентують професійну діяльність.
- ПРН 21.** Визначати функціональні області та взаємозв'язки між суб'єктами фінансових систем.
- ПРН 24.** Навички взаємодії з іншими людьми, уміння працювати як самостійно, так і в групах, управління конфліктами та стресами.
- ПРН 28.** Виконувати контрольні функції у сфері фінансів, банківської справи та страхування.
- ПРН 30.** Вміти нести відповідальність за результати професійної діяльності у сфері фінансів, банківської справи та страхування.

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА КУРСУ

ТЕМА 1. СУТНІСТЬ, СКЛАДНИКИ ТА ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ МІСЦЕВИХ ФІНАНСІВ

Місцеві фінанси – основа загальнодержавних фінансів. Об’єктивні передумови виникнення місцевих фінансів. Необхідність місцевих фінансів в умовах ринкових відносин.

Місцеве самоврядування та його роль у становленні місцевих фінансів.

Зміст місцевих фінансів. Функції місцевих фінансів. Розподільна функція місцевих фінансів. Місцеві фінанси як фіскальний інструмент перерозподілу валового внутрішнього продукту. Значення місцевих фінансів як фіскального інструменту економічного розвитку та джерела фінансування громадських послуг і економічного розвитку. Контрольна функція місцевих фінансів та види і форми її прояву.

Територіальна громада. Органи місцевого самоврядування. Правові ознаки територіальних громад. Функції та роль територіальних громад. Співробітництво територіальних громад. Добровільно об’єднані громади. Територіально-орієнтований підхід у регіональному розвитку.

Загальна характеристика бюджетного законодавства як правової основи місцевих фінансів. Роль та значення Бюджетного кодексу України. Основні напрями бюджетної політики на 2018–2020 рр.

Проблеми становлення і розвитку місцевих фінансів в Україні. Основні напрями зміцнення фінансової незалежності місцевого самоврядування в Україні.

ТЕМА 2. МІСЦЕВІ БЮДЖЕТИ – ВИЗНАЧАЛЬНА ЛАНКА МІСЦЕВИХ ФІНАНСІВ

Місцеві бюджети у складі бюджетної системи. Місцеві бюджети як економічна й фінансова категорія. Функції місцевих бюджетів. Фінансова децентралізація як фундаментальна умова незалежності та життєздатності органів місцевої влади. Роль місцевих бюджетів у соціальному та економічному розвитку регіонів.

Місцеві бюджети як організаційна форма мобілізації частини фінансових ресурсів у розпорядження місцевих органів самоврядування. Види місцевих бюджетів України та їх структура. Бюджетна класифікація. Складові частини бюджетної класифікації. Класифікація видатків та доходів місцевого бюджету. Необхідність розподілу коштів місцевих бюджетів на загальний фонд і спеціальний фонд, їх джерела та порядок формування. Бюджет розвитку.

Порядок розгляду, затвердження та виконання місцевих бюджетів. Принципи виконання місцевих бюджетів. Особливості затвердження та виконання місцевих бюджетів у разі несвоєчасного їх прийняття. Порядок складання, розгляду та затвердження звітів про виконання місцевих бюджетів. Періодичність, структура та терміни подання звітності про виконання місцевих бюджетів.

Правові засади формування та виконання місцевих бюджетів. Адміністративно-територіальний устрій України. Розподіл основних повноважень між рівнями адміністративно-територіального устрою.

ТЕМА 3. ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ ТА ПЛАНУВАННЯ. ФІНАНСУВАННЯ І ВИКОНАННЯ ВИДАТКІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

Склад доходів місцевих фінансових ресурсів. Централізовані фонди коштів. Місцеві фінансові ресурси. Децентралізовані фонди коштів. Баланс фінансових ресурсів і витрат регіону.

Особливості формування доходів місцевих бюджетів. Методи мобілізації грошових коштів до місцевих бюджетів. Податкові та неподаткові методи формування доходів місцевих бюджетів.

Склад доходів, що закріплюються за бюджетами місцевого самоврядування та враховуються при визначенні обсягів міжбюджетних трансфертів. Формування доходів місцевих бюджетів за рахунок місцевих податків та зборів. Доходи місцевих бюджетів, що не враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів. Особливості формування власних коштів у бюджетних установах. Проблемні питання формування та використання власних коштів у бюджетних установах різних рівнів. Участь органів місцевого самоврядування у фінансово-кредитних відносинах. Підвищення стійкості доходів місцевих бюджетів та подальший розвиток місцевого самоврядування.

Необхідність фінансового планування на різних рівнях місцевих органів влади та управління, методи фінансового планування. Особливості складання фінансових планів у бюджетній та виробничій сферах. Роль місцевих фінансових органів у регіональному фінансовому плануванні.

Склад та структура видатків місцевих бюджетів. Критерії розмежування видів видатків між місцевими бюджетами. Фінансування власних та делегованих державою повноважень, порядок їх здійснення та законодавче закріплення. Порядок фінансування з поточного бюджету та бюджету розвитку.

Характеристика видатків, що здійснюються з бюджетів сіл, селищ, міст районного значення, які враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів. Видатки, що здійснюються з районних бюджетів та бюджетів міст

республіканського та обласного значення, які враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів. Склад видатків, що здійснюються з бюджету Автономної Республіки Крим та обласних бюджетів і враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів. Порядок планування та фінансування соціально-культурних установ. Розрахунки основних показників кошторисного фінансування.

ТЕМА 4. БЮДЖЕТНИЙ ПРОЦЕС НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ

Зміст і стадії бюджетного процесу на місцевому рівні. Бюджетний кодекс України визначає структуру бюджетної системи. Обґрунтування бюджетного процесу на місцевому рівні. Стадії бюджетного процесу.

Учасники бюджетного процесу на місцевому рівні та їх повноваження. Інституційна побудова учасників бюджетного процесу. Визначення фінансового контролю відповідно до Бюджетного кодексу України. Органи, які забезпечують визначення місцевої бюджетної політики, її виконання та окреслюють бюджетні пріоритети на місцевому рівні. Повноваження районних і обласних рад.

Складання, розгляд, затвердження, виконання та звітність місцевих бюджетів. Процедура складання, розгляду, затвердження, виконання та подання звітності стосовно місцевих бюджетів. Особливості складання фінансової та бюджетної звітності. Алгоритм подання відповідним місцевим фінансовим органам звітності про виконання місцевих бюджетів за встановленими формами.

Бюджетний розпис. Внесення змін до бюджетних призначень. Складові частини бюджетного розпису. Річний та помісячний розпис місцевих бюджетів. Тимчасовий розпис місцевих бюджетів. Розподіл міжбюджетних трансфертів. Затвердження довідок про внесення змін до кошторисів, планів асигнувань загального фонду бюджету, планів надання кредитів із загального фонду бюджету та планів спеціального фонду бюджету. Забезпечення прозорості та відкритості бюджетного процесу на місцевому рівні.

ТЕМА 5. ФІНАНСОВЕ ВИРІВНЮВАННЯ ТА БЮДЖЕТНЕ РЕГУЛЮВАННЯ

Державна регіональна політика: поняття, цілі, завдання. Місцеві бюджети як система фінансових відносин, що складаються між місцевими та державними бюджетами.

Вертикальні фіскальні дисбаланси. Шляхи усунення вертикальних дисбалансів. Інструменти збалансування доходів бюджетів.

Горизонтальний фіскальний дисбаланс. Причини виникнення та шляхи подолання горизонтальних фіскальних дисбалансів.

Сутність міжбюджетних відносин в Україні. Завдання міжбюджетного компонента. Особливості відносин місцевих бюджетів із державним бюджетом. Перерозподіл через державний бюджет фінансових ресурсів від «багатих» до «бідних» у фінансовому розумінні регіонів. Формування умов для збільшення зацікавленості органів місцевого самоврядування в мобілізації додаткових доходів.

Класифікація міжбюджетних трансфертів. Дотації вирівнювання, субвенції, кошти, що передаються до Державного бюджету України. Формула розподілу міжбюджетних трансфертів. Фінансове вирівнювання. Необхідність запровадження фінансового вирівнювання в Україні.

Коефіцієнт вирівнювання. Практика та проблеми фінансового вирівнювання в Україні. Інструменти фінансового вирівнювання в державній регіональній політиці України. Стратегія регіонального розвитку 2016–2020 рр. Необхідні умови підвищення результативності фінансового вирівнювання.

ТЕМА 6. УПРАВЛІННЯ МІСЦЕВИМИ ФІНАНСАМИ І ФІНАНСОВИЙ КОНТРОЛЬ НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ

Державне регулювання фінансової діяльності органів місцевого самоврядування.

Роль місцевих фінансових органів у системі виконавчої влади. Компетенція місцевих органів влади в галузі фінансів, їх участь у бюджетному процесі. Права й обов'язки органів місцевого самоврядування і місцевих органів виконавчої влади на етапах складання, розгляду, затвердження і виконання бюджету.

Системи касового виконання бюджету: банківська, казначейська та змішана, їх характеристика, переваги та недоліки. Необхідність фінансового контролю на рівні місцевих органів влади та управління, методи та види фінансового контролю. Внутрішній та зовнішній фінансовий контроль на місцевому рівні. Органи, які здійснюють фінансовий контроль.

Організація фінансового контролю на місцевому рівні. Контроль фінансових органів за формуванням та використанням коштів місцевих бюджетів і власних коштів бюджетних установ.

Особливості контролю фінансових органів за використанням грошових фондів, виділених на освіту, охорону здоров'я, культуру, місцеве господарство. Аудит як форма регіонального фінансового контролю.

ТЕМА 7. ФІНАНСИ ПІДПРИЄМСТВ КОМУНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА. ФІНАНСОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ЖИТЛОВО-ЕКСПЛУАТАЦІЙНОГО КОМПЛЕКСУ

Фінанси підприємств комунальної форми власності – складова частина місцевих фінансів. Видатки з місцевих бюджетів на фінансування підприємств комунальної власності та особливості їх планування. Особливості організації фінансів підприємств комунальної форми власності, їх склад та структура. Особливості грошових надходжень підприємств, їх склад і економічна характеристика. Виручка від реалізації продукції, робіт та послуг, її розподіл на підприємствах комунального господарства. Фонд відшкодування. Валовий дохід. Фонд оплати праці. Балансовий і чистий прибуток підприємств комунальної форми власності. Розподіл прибутку цих підприємств. Фонди грошових коштів, що формуються за рахунок прибутку, їх особливості. Оборотні кошти підприємств комунальної форми власності та методи визначення їх потреби. Показники стану й ефективності використання оборотних коштів. Фінансовий стан підприємств комунальної форми власності. Система показників оцінки фінансового стану. Ліквідність і платоспроможність підприємств. Оцінювання майна об'єктів, що підлягають приватизації.

Фінанси житлово-комунального господарства – складова частина місцевих фінансів. Проблеми фінансового забезпечення підприємств житлово-комунального господарства. Особливості формування доходів ЖЕКів: їх склад і економічна характеристика. Склад та структура видатків підприємств житлово-комунального господарства. Фонд оплати праці. Балансовий прибуток та збитки житлово-експлуатаційних контор. Особливості фінансування витрат на технічне обслуговування житлових будинків, вивезення сміття та поточний ремонт житлового фонду. Порядок розрахунків дотації на покриття збитків та експлуатації житлового фонду, на проведення капітального ремонту житлового фонду. Фінансування цільових комплексних програм покращення благоустрою житла, розроблених радами народних депутатів відповідного рівня.

Проблеми та основні напрями вдосконалення організації фінансів житлово-комунального господарства. «Дорожня карта» реформування житлово-комунального господарства України. Організаційно-фінансові аспекти відновлення міського житлового фонду регіону.

ТЕМА 8. ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ МІСЦЕВИХ ФІНАНСІВ У ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

Міжнародні стандарти організації місцевих фінансів, закріплені в міжнародних хартіях і деклараціях. Європейська хартія місцевого самоврядування про основні принципи організації місцевих фінансів.

Бюджетний федералізм як принцип побудови фінансів місцевого самоврядування. Форми і методи фінансового забезпечення місцевого самоврядування в зарубіжних країнах. Світовий досвід касового виконання місцевих бюджетів.

Види, принципи та інструменти взаємодії державного і місцевих бюджетів у зарубіжних країнах. Порядок «вертикального» та «горизонтального» бюджетного вирівнювання. Світовий досвід надання бюджетних трансфертів місцевим органам влади.

Можливість застосування світового досвіду організації місцевих фінансів в Україні з урахуванням її історичних, економічних і демографічних особливостей.

ТЕМА 1

СУТНІСТЬ, СКЛАДНИКИ ТА ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ МІСЦЕВИХ ФІНАНСІВ

Глосарій

Комунальний кредит, місцевий бюджет, місцеве господарство, місцеві позики, місцеві фінанси, територіальна громада.

Тести

1. Місцеві фінанси – це:

- а) система формування, розподілу й використання грошових та інших фінансових ресурсів для забезпечення місцевими органами влади покладених на них функцій і завдань – власних і делегованих;
- б) план формування та використання фінансових ресурсів для забезпечення функцій, які здійснюються відповідно органами влади Автономної Республіки Крим та органами місцевого самоврядування протягом бюджетного періоду;
- в) сукупність грошових відносин, у процесі яких здійснюється формування та використання фондів грошових ресурсів, метою яких є відшкодування витрат, що пов'язані з процесом виробництва та здійсненням державою своїх функцій;
- г) економічний простір, на якому формуються і функціонують обмінно-перерозподільні відносини, що пов'язані з процесами купівлі / продажу фінансових ресурсів та фінансових фондів, що знаходять своє відображення в цінних паперах.

2. Система заходів, що їх здійснює центральна влада задля управління процесом утворення, розподілу, перерозподілу й використання фінансових ресурсів у регіонах та інших адміністративно-територіальних одиницях, – це:

- а) система державного управління економікою;
- б) політика регіонального розвитку;
- в) державна регіональна політика;
- г) державна фінансова політика у сфері місцевих фінансів.

3. НЕ Є об'єктом державної регіональної політики:

- а) територія держави;
- б) визначені законодавством регіони держави;
- в) макрорегіони;
- г) правильної відповіді немає.

4. До принципів державної регіональної політики НЕ належать:

- а) конституційність та законність;
- б) єдність;
- в) централізація;
- г) партнерство.

5. Мета державної політики у сфері місцевих фінансів – це:

- а) найповніше забезпечення використання ресурсного потенціалу держави та суб'єктів господарювання;
- б) найповніше забезпечення використання ресурсного потенціалу регіонів через оптимальне поєднання інтересів держави і кожної території регіону;
- в) забезпечення використання ресурсного потенціалу кожної території регіону як відокремленої закритої системи;
- г) правильна відповідь – а і б.

6. Система принципів і процедур організації різноманітних видів фінансової діяльності на місцевому чи регіональному рівні з боку органів місцевої влади задля досягнення цілей та завдань, на розв'язання яких спрямовуються відповідні фінансові ресурси, – це:

- а) державна фінансова політика у сфері місцевих фінансів;
- б) фінансова політика органів місцевого самоврядування;
- в) інноваційна політика органів місцевого самоврядування;
- г) податкова політика органів місцевого самоврядування.

7. Вчення про місцеві фінанси виокремилось у самостійну галузь знань у:

- а) XVIII ст.;
- б) другій половині XIX ст.;
- в) першій половині XX ст.;
- г) XIX ст.

8. Що є синонімом поняття «місцеві фінанси»?

- а) фінанси місцевих органів влади;
- б) муніципальні фінанси;
- в) фінанси територіальної громади;
- г) усі відповіді правильні.

9. Необхідною умовою існування місцевих фінансів є:

- а) функціонування інституту місцевого самоврядування;
- б) виникнення державних фінансів;

- в) прийняття Конституції;
- г) усі відповіді правильні.

10. Розподільча функція місцевих фінансів – це:

- а) розподіл вартості ВВП на конкретні види грошових коштів, які направляються на задоволення потреб регіонів у соціально-економічному розвитку;
- б) створення таких умов, за яких органи місцевого самоврядування стають безпосередньо зацікавленими у збільшенні обсягів доходів бюджетів, додатковому залученні надходжень місцевих податків і зборів, ефективному використанні фінансових ресурсів, які надходять у їх розпорядження;
- в) контроль за дотриманням вартісних і натуральних пропорцій у розвитку регіону загалом і в окремих його адміністративно-територіальних одиницях, підприємствах сфери матеріального виробництва та закладів соціально-культурної сфери;
- г) правильна відповідь – а і б.

Контрольні питання

1. Чому місцеві фінанси є складовою частиною загальнодержавних фінансів?
2. Які об'єктивні передумови виникнення місцевих фінансів?
3. Назвати чинники, що зумовлюють необхідність місцевих фінансів.
4. Охарактеризувати сутність фінансової політики і роль місцевих органів влади в її реалізації.
5. Що таке «комунальний кредит»?
6. У чому полягає принцип гласності діяльності державної і місцевої влади.
7. Назвати основні функції місцевих фінансів.
8. Що є найпоширенішою формою залучення фінансових ресурсів органами місцевого самоврядування?
9. У чому полягає територіально-орієнтований підхід у регіональному розвитку?
10. Яку роль відіграють місцеві фінанси в соціально-економічних процесах?

Теми рефератів

1. Місцеві фінанси як складова загальнодержавних фінансів, їх особливості.
2. Формування фінансового механізму на місцевому рівні: його склад та особливості.
3. Проблеми становлення і розвитку місцевих фінансів в Україні.
4. Основні напрями зміцнення фінансової незалежності місцевого самоврядування в Україні.

Індивідуальне завдання

1. Проаналізувати законодавчі та нормативні документи, які регламентують сферу фінансових відносин на місцевому рівні та обумовлюють основні напрями і завдання місцевих органів влади в реалізації державної фінансової політики.
2. Визначити проблеми функціонування фінансового механізму на місцевому рівні та можливі шляхи їх вирішення.
3. Розглянути діяльність фінансових органів, органів Державного казначейства та органів Державної фіскальної служби в реалізації регіональної фінансової політики держави.

ТЕМА 2**МІСЦЕВІ БЮДЖЕТИ – ВИЗНАЧАЛЬНА ЛАНКА МІСЦЕВИХ ФІНАНСІВ****Глосарій**

Бюджетний запит, бюджетний розпис, міжбюджетні трансферти, місцеві бюджети, бюджетна класифікація, бюджетний розпис.

Тести**1. Місцеві фінанси – це:**

- а) система економічних відносин, за допомогою яких формуються регіональні спеціальні фонди;
- б) система економічних відносин, за допомогою яких формуються, розподіляються та перерозподіляються фонди грошових коштів, що використовуються на економічний та соціальний розвиток територій;
- в) сукупність органів управління фінансами на рівні регіонів;
- г) усі відповіді правильні.

2. Затверджує і контролює бюджетний розпис:

- а) Верховна Рада України;
- б) Державне казначейство України;
- в) Кабінет Міністрів України;
- г) правильної відповіді немає.

3. Призначає і звільняє з посади голову Рахункової палати:

- а) Верховна Рада України;
- б) Президент України;
- в) Кабінет Міністрів України;
- г) міністр фінансів України.

4. Виконання місцевих бюджетів за видатками в Україні здійснюють:

- а) фінансові управління обласної державної адміністрації;
- б) районні фінансові відділи;
- в) органи Державного казначейства;
- г) правильна відповідь – а і б.

5. За своєю формою місцевий бюджет – це:

- а) централізований фонд фінансових ресурсів;
- б) основний фінансовий план органів місцевого самоврядування;

- в) фонди грошових коштів, призначені для реалізації завдань і функцій, покладених на органи самоврядування;
- г) правильна відповідь – а і б.

6. Реформа децентралізації передбачає:

- а) забезпечення доступності та якості публічних послуг;
- б) досягнення оптимального розподілу повноважень між органами місцевого самоврядування та органами виконавчої влади;
- в) створення належних матеріальних, фінансових та організаційних умов для забезпечення виконання органами місцевого самоврядування власних і делегованих повноважень;
- г) усі відповіді правильні.

7. Видатки бюджету – це витрати, які:

- а) виникають за умов виконання державою своїх обов'язків;
- б) спрямовані на капітальні вкладення;
- в) спрямовані на формування фондів коштів;
- г) усі відповіді правильні.

8. Видатки бюджету класифікують:

- а) за функціями;
- б) за економічною характеристикою операцій;
- в) за головним розпорядником бюджетних коштів;
- г) правильна відповідь – б і в.

9. Структуру бюджетної класифікації в Україні розробляє:

- а) Верховна Рада України;
- б) Національний банк України;
- в) Державне казначейство України;
- г) Президент України.

10. За рахунок бюджетних коштів забезпечується:

- а) розвиток стратегічно важливих регіонів і територій;
- б) проводиться структурна перебудова народного господарства;
- в) фінансується капітальне будівництво;
- г) усі відповіді правильні.

Контрольні питання

1. Розкрити сутність бюджетної політики на місцевому рівні.
2. Визначити економічний зміст, структуру та етапи розвитку місцевих бюджетів.
3. Охарактеризувати організацію бюджетного процесу та його стадії на місцевому рівні.
4. Визначити повноваження учасників бюджетного процесу на місцевому рівні.
5. Дати визначення бюджетним відносинам, які виникають у процесі формування та виконання місцевих бюджетів різного рівня.
6. Пояснити склад загального фонду місцевого бюджету.
7. Пояснити склад спеціального фонду місцевого бюджету.
8. Проаналізувати, яку роль відіграють місцеві бюджети у соціальному та економічному розвитку регіонів.
9. Назвати повноваження місцевих органів влади щодо формування і виконання бюджету.
10. Охарактеризувати суть реформи місцевого самоврядування та її значення для населення країни.

Теми рефератів

1. Місцеві бюджети у складі бюджетної системи. Структура місцевих бюджетів.
2. Види місцевих бюджетів України та їх структура.
3. Шляхи оптимізації структури місцевих бюджетів в Україні.

Індивідуальне завдання

Розрахувати суму дефіциту бюджету міста та розмір субвенції за такими показниками:

- сума власних доходів бюджету – 56 400 тис. грн;
- сума закріплених доходів бюджету – 41 130 тис. грн;
- сума видаткової частини бюджету – 7 900 тис. грн;
- сума субвенції – 25 % суми дефіциту бюджету.

ТЕМА 3

ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ ТА ПЛАНУВАННЯ, ФІНАНСУВАННЯ І ВИКОНАННЯ ВИДАТКІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

Глосарій

Власні доходи, закріплені доходи, регульовані доходи, місцеві податки, загальний фонд бюджету, спеціальний фонд бюджету, програмно-цільовий метод.

Тести

1. Який бюджет має тільки закріплені доходи?

- а) державний;
- б) місцевий;
- в) регіональний;
- г) усі відповіді правильні.

2. Основним джерелом формування фінансових ресурсів місцевих бюджетів є:

- а) податки;
- б) відрахування;
- в) міжбюджетні трансферти;
- г) правильної відповіді немає.

3. Загальний фонд бюджету включає:

- а) усі доходи бюджету, крім тих, що призначені для зарахування до спеціального фонду;
- б) усі видатки бюджету за рахунок загальних надходжень бюджету;
- в) різницю між доходами і видатками загального фонду бюджету;
- г) усі відповіді правильні.

4. Кошти бюджету розвитку спрямовуються на:

- а) реалізацію програм соціально-економічного розвитку відповідної території, пов'язаних зі здійсненням інвестиційної та інноваційної діяльності;
- б) фінансування субвенцій та інших видатків, пов'язаних із розширеним відтворенням;
- в) фінансування установ і закладів виробничої та соціальної інфраструктури, що утримуються за рахунок бюджетних асигнувань, а також на фінансування заходів щодо соціального захисту населення;
- г) правильна відповідь – а і б.

5. За допомогою податків можна перерозподіляти:

- а) резервні фонди;
- б) валовий внутрішній продукт і національний дохід;
- в) вартість основного капіталу;
- г) вартість оборотного капіталу.

6. Розмежування видів видатків між місцевими бюджетами здійснюється на основі принципу:

- а) субсидіарності;
- б) справедливості;
- в) прозорості;
- г) усі відповіді правильні.

7. Який метод бюджетного планування дає змогу переносити акцент з «утримання» бюджетної установи на «сенс функціонування» бюджетної установи?

- а) балансовий метод;
- б) програмно-цільовий метод;
- в) метод екстраполяції;
- г) нормативний метод.

8. Секвестр бюджету застосовується:

- а) для міжбюджетного регулювання;
- б) бюджетного контролю;
- в) зменшення видатків у процесі виконання бюджету;
- г) усі відповіді правильні.

9. Бюджетна класифікація – це групування за однорідними ознаками:

- а) доходів бюджету;
- б) видатків бюджету;
- в) доходів, видатків, фінансування бюджету, боргу;
- г) усі відповіді правильні.

10. Стадіями виконання місцевого бюджету за видатками є:

- а) установа бюджетних асигнувань розпорядникам бюджетних коштів на основі та в межах затвердженого розпису бюджету;
- б) затвердження кошторисів, паспортів бюджетних програм (у разі застосування програмно-цільового методу в бюджетному процесі), а також порядків використання бюджетних коштів;

- в) взяття бюджетних зобов'язань;
- г) усі відповіді правильні.

Контрольні питання

1. Охарактеризувати джерела формування доходів місцевого самоврядування за рівнями місцевих бюджетів.
2. Назвати принципи формування і розподілу місцевих бюджетів.
3. Охарактеризувати сутність та методи прогнозування доходів місцевого бюджету.
4. Охарактеризувати склад податкових та неподаткових доходів місцевих бюджетів.
5. Назвати методи планування видаткової частини місцевих бюджетів.
6. Назвати видатки місцевих бюджетів, які враховуються при визначенні обсягів міжбюджетних трансфертів.
7. Дати визначення видаткам місцевих бюджетів, які не враховуються при визначенні обсягів міжбюджетних трансфертів.
8. Пояснити суть кошторисного фінансування місцевих бюджетів.
9. Виявити відмінності між позичками і запозиченнями місцевого бюджету.
10. Назвати стадії виконання бюджету за видатками на місцевому рівні.

Теми рефератів

1. Виникнення та розвиток місцевого оподаткування.
2. Стан місцевого оподаткування в Україні та шляхи його вдосконалення.
3. Особливості формування доходів місцевих бюджетів.
4. Склад та структура видатків місцевих бюджетів.
5. Переваги і недоліки боргового фінансування місцевих потреб.
6. Місцеве оподаткування в Україні в контексті зарубіжного досвіду.

Індивідуальне завдання

1. Визначити окремо суму поточних видатків та видатків розвитку міського бюджету за такими напрямками використання коштів бюджету:
  - соціальне забезпечення – 5 532 тис. грн;
  - соціально-культурна сфера – 938 тис. грн;
  - інвестиційна діяльність – 106 тис. грн;
  - сплата основної частини боргу органів місцевого самоврядування – 53 тис. грн;

- охорона здоров'я – 4 522 тис. грн;
  - державне управління – 885 тис. грн;
  - придбання обладнання, транспортних засобів та іншої техніки – 369 тис. грн;
  - реалізація програми соціально-економічного розвитку міста – 359 тис. грн;
  - фізична культура і спорт – 220 тис. грн.
2. Визначити відсоток виконання місцевого бюджету за поточний рік, а також обсяг загального фонду місцевого бюджету, якщо обсяг місцевих бюджетів на поточний рік складає 15 млрд грн при плані – 12 млрд грн. Це складає 54 % від загального фонду бюджету.
3. Бюджет міста з районним поділом складає 75 864 млн грн, в тому числі:
- доходи 1-го району – 22 %;
  - доходи 2-го району – 21 %;
  - доходи 3-го району – 18 %;
  - доходи 4-го району – 23 %;
  - доходи 5-го району – ?
- Визначити суму доходів бюджету кожного району міста.

ТЕМА 4

БЮДЖЕТНИЙ ПРОЦЕС НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ

Глосарій

Бюджетне запозичення, бюджетний період, бюджетна програма, бюджетний процес, бюджетний цикл, кошторис, проект бюджету, розпис бюджету, фінансування бюджету.

Тести

1. Прогнозування та аналіз доходів місцевого бюджету здійснюють:

- а) територіальні управління Державної казначейської служби;
- б) територіальні органи Міністерства фінансів;
- в) територіальні управління Національного банку України;
- г) територіальні громади сіл, селищ, міст та їх об'єднань.

2. Місцеві бюджети затверджуються рішенням Верховної Ради Автономної Республіки Крим, відповідної місцевої ради:

- а) до 1 вересня року, що передує плановому;
- б) до 1 жовтня року, що передує плановому;
- в) до 1 грудня року, що передує плановому;
- г) до 25 грудня року, що передує плановому.

3. Основними принципами бюджетного процесу визнають:

- а) установлення загальних цілей для ухвалення рішень;
- б) розроблення підходів до досягнення цілей;
- в) оцінювання ефективності та внесення змін до фінансового плану;
- г) усі відповіді правильні.

4. До повноважень органів місцевого самоврядування належать:

- а) власні (самоврядні) повноваження;
- б) делеговані повноваження;
- в) регульовані та закріплені повноваження;
- г) правильна відповідь – а і б.

5. Які заходи НЕ застосовуються до розпорядників бюджетних коштів?

- а) зупинення операцій із бюджетними коштами;
- б) зменшення асигнувань на суму нецільового використання;

- в) правильна відповідь – а і б;
- г) правильної відповіді немає.

6. Бюджетні правовідносини щодо формування та використання фінансових ресурсів для забезпечення функцій і повноважень органів державної влади, органів влади – це:

- а) бюджетний процес на місцевому рівні;
- б) бюджетна політика на місцевому рівні;
- в) правильна відповідь – а і б;
- г) правильної відповіді немає.

7. Порядок використання коштів резервного фонду місцевого бюджету затверджується:

- а) відповідною місцевою радою;
- б) керівником фінансового управління;
- в) сільським, селищним чи міським головою;
- г) не затверджується.

8. До бюджетів місцевого самоврядування НЕ відносять бюджети:

- а) територіальних громад селищ, міст;
- б) районів, областей;
- в) об'єднаних територіальних громад сіл;
- г) міст обласного значення.

9. Перевірку річного звіту про виконання місцевого бюджету здійснює:

- а) комісія з питань бюджету відповідної ради;
- б) керівник територіального фінансового управління;
- в) керівник територіального управління Державної казначейської служби;
- г) керівник територіального управління Державної фінансової інспекції.

10. Бюджетні запити для аналізу проекту місцевого бюджету подають:

- а) головні розпорядники бюджетних коштів;
- б) розпорядники коштів нижчого рівня;
- в) керівники комунальних підприємств;
- г) керівники територіальних фінансових управлінь.

Контрольні питання

1. Охарактеризувати стадії бюджетного процесу на місцевому рівні.
2. Яким документом регламентується організація бюджетного процесу в Україні?
3. Назвати учасників бюджетного процесу на місцевому рівні.
4. Який орган визначає типову форму бюджетних запитів?
5. За рахунок чого може бути покритий дефіцит міського бюджету?
6. Хто здійснює контроль за виконанням рішення про місцевий бюджет?
7. Що таке пояснювальна записка до проекту рішення про місцевий бюджет?
8. Яку форму виконання бюджету використовують в Україні?
9. Назвати переваги казначейської системи виконання місцевого бюджету.
10. Визначити методи оцінки ефективності витрачання бюджетних коштів.

Теми рефератів

1. Особливості казначейської моделі обслуговування місцевих бюджетів.
2. Особливості банківської моделі обслуговування місцевих бюджетів.

Індивідуальне завдання

Проаналізувати рішення про місцевий бюджет місцевої ради (області, району, міста чи села) на конкретний бюджетний період.

ТЕМА 5

ФІНАНСОВЕ ВИРІВНЮВАННЯ ТА БЮДЖЕТНЕ РЕГУЛЮВАННЯ

Глосарій

Бюджетна децентралізація, бюджетне самофінансування, бюджетний устрій, бюджетний унітаризм, бюджетний федералізм, гранти місцевим органам влади, трансферти, фінансова автономія місцевого самоврядування.

Тести

1. Які органи є суб'єктами міжбюджетних відносин?

- а) органи місцевого самоврядування, до компетенції яких входять повноваження щодо складання, розгляду, затвердження і виконання бюджетів;
- б) розпорядники бюджетних коштів другого і третього ступенів, а також отримувачі бюджетних коштів;
- в) органи державної влади й управління, до компетенції яких входять повноваження щодо складання, розгляду, затвердження і виконання бюджетів;
- г) громадські організації та політичні партії.

2. Бюджетне регулювання розуміється як надання коштів:

- а) із місцевих бюджетів державному бюджету з метою збалансування доходів і видатків державного бюджету;
- б) із місцевих бюджетів іншим місцевим бюджетам у формі субвенцій;
- в) із державного бюджету місцевим бюджетам із метою збалансування доходів і видатків усіх бюджетів;
- г) усі відповіді правильні.

3. Які є методи бюджетного регулювання?

- а) балансовий;
- б) відсоткових відрахувань від загальнодержавних податків і доходів;
- в) встановлення надбавок до загальнодержавних податків;
- г) надання фінансової допомоги бюджетам у формі позик.

4. Формула розподілу обсягу міжбюджетних трансфертів між державним бюджетом і місцевими бюджетами враховує:

- а) показники витрат;
- б) загальний обсяг ресурсів бюджету;
- в) розрахунок прогнозного обсягу доходів місцевих бюджетів;
- г) індекс відносної податкоспроможності адміністративно-територіальної одиниці.

- 5. Головними загальноекономічними причинами регіональних відмінностей у формуванні доходів і фінансуванні видатків місцевих бюджетів України є:**
- а) нестабільність та неузгодженість законодавства з питань фінансів, бюджету, податків;
  - б) послаблення самостійності місцевих бюджетів;
  - в) відсутність протягом тривалого часу стабільного, науково обгрунтованого і прозорого механізму бюджетного регулювання;
  - г) правильна відповідь – а і в.
- 6. Який термін у широкому розумінні відображає процеси політичного, економічного і соціального значення, за допомогою яких вирішуються загальнодержавні завдання щодо забезпечення динамічного зростання економіки, розвитку продуктивних сил, поліпшення добробуту населення, усунення розбіжностей у рівнях розвитку окремих територій, фінансового забезпечення місцевого самоврядування, розв'язання національних проблем тощо?**
- а) бюджетне регулювання;
  - б) вертикальне бюджетне регулювання;
  - в) фінансове вирівнювання;
  - г) горизонтальне бюджетне регулювання.
- 7. Збалансування місцевих бюджетів, спрямоване на забезпечення відповідності повноважень на здійснення видатків, закріплених законодавчими актами за бюджетами, та фінансових ресурсів, які мають забезпечувати виконання цих повноважень, – це:**
- а) бюджетне регулювання;
  - б) вертикальне бюджетне регулювання;
  - в) фінансове вирівнювання;
  - г) горизонтальне бюджетне регулювання.
- 8. Передумови розвитку міжбюджетних відносин в Україні:**
- а) історичні;
  - б) суспільно-правові;
  - в) економічні;
  - г) усі відповіді правильні.

9. Економічні передумови розвитку міжбюджетних відносин в Україні – це:

- а) необхідність проведення всебічного зміцнення дохідної бази та розширення переліку власних доходів місцевих бюджетів;
- б) потреба у проведенні обґрунтування доцільності використання бюджетних та податкових преференцій;
- в) можливість використання досвіду міжбюджетних відносин у період економічних реформ;
- г) усі відповіді правильні.

10. Горизонтальне вирівнювання податкоспроможності обласних бюджетів, бюджетів міст обласного значення, районів і об'єднаних територіальних громад, що створюються згідно із законом та перспективним планом формування територій громад, здійснюється з урахуванням таких параметрів:

- а) кількість населення;
- б) надходження податку на доходи фізичних осіб за останній звітний бюджетний період;
- в) індекс податкоспроможності відповідного бюджету;
- г) усі відповіді правильні.

Контрольні питання

1. У чому полягає сутність міжбюджетних відносин?
2. Що таке бюджетне вирівнювання?
3. У чому полягає бюджетне регулювання?
4. Пояснити суть горизонтального бюджетного вирівнювання.
5. Обґрунтувати сутність вертикального бюджетного вирівнювання.
6. Які види міжбюджетних трансфертів використовуються в Україні?
7. Які види міжбюджетних трансфертів використовуються за кордоном?

Теми рефератів

1. Проблеми збалансування місцевих бюджетів.
2. Фінансове вирівнювання та його стан в Україні.
3. Методи бюджетного регулювання та їх розвиток.
4. Міжбюджетна реформа в Україні: зміст та особливості впливу на місцеві фінанси.
5. Види міжбюджетних трансфертів, що використовуються в Україні, їх характеристика.
6. Місцеві податки і збори у забезпеченні фінансової автономії органів місцевого самоврядування.

Індивідуальне завдання

Розрахувати коефіцієнт фінансової автономії бюджету міста за поданими показниками.

Видатки міського бюджету складають:

- державне управління – 19 087 тис. грн;
- правоохоронна діяльність – 19 974 тис. грн;
- освіта – 2 396 тис. грн;
- охорона здоров'я – 5 498 тис. грн;
- житлово-комунальне господарство – 25 477 тис. грн;
- цільові фонди – 2 905 тис. грн;
- резервний фонд – 9 770 тис. грн.

Дефіцит бюджету складає 24 % суми видаткової частини бюджету.

Закріплені доходи бюджету складають 97 332 тис. грн.

ТЕМА 6
УПРАВЛІННЯ МІСЦЕВИМИ ФІНАНСАМИ
ТА ФІНАНСОВИЙ КОНТРОЛЬ НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ

Глосарій

Аудит, загальний фінансовий контроль, стратегічне управління місцевими фінансами, тактичне управління місцевими фінансами.

Тести

1. Залежно від часу проведення фінансовий контроль на місцевому рівні поділяється на:

- а) попередній, поточний і наступний;
- б) оперативний і тактичний;
- в) оперативний, тактичний і стратегічний;
- г) фінансовий і нефінансовий.

2. Один з елементів управління місцевими фінансами, особлива діяльність із перевірки правильності вартісного розподілу створеної вартості, утворення і витрачання фондів грошових коштів, цільового використання коштів – це:

- а) фінансовий контроль;
- б) оперативний контроль;
- в) тактичний контроль;
- г) фінансове регулювання.

3. Поточний фінансовий контроль на місцевому рівні:

- а) проводиться до моменту здійснення фінансових операцій, під час яких допускаються або можуть бути допущені порушення;
- б) здійснюється під час проведення фінансових операцій та є складовою частиною системи оперативного фінансового управління;
- в) здійснюється після проведення фінансових операцій і передбачає поглиблене дослідження фінансової діяльності об'єктів контролю;
- г) забезпечує достовірність інформації про фінансову діяльність органів місцевого самоврядування.

4. Основні методи управління місцевими фінансами в Україні:

- а) оперативне управління;
- б) стимулювання;

- в) фінансовий контроль;
- г) усі відповіді правильні.

5. До методів бюджетного контролю НЕ відносять:

- а) документальну і камеральну перевірки;
- б) оподаткування;
- в) економічний аналіз;
- г) обстеження.

6. Головними фінансовими фондами місцевих органів влади є:

- а) місцеві бюджети, резервні, позабюджетні валютні та цільові фонди;
- б) фонди грошових ресурсів комунальних підприємств;
- в) ресурси, що їх залучають місцеві органи влади у формі банківських кредитів, від розміщення місцевих позик;
- г) усі відповіді правильні.

7. Основними методами управління місцевими фінансами в Україні є:

- а) фінансове планування та прогнозування;
- б) оперативне управління та стимулювання;
- в) фінансовий контроль;
- г) усі відповіді правильні.

8. Безпосереднім предметом бюджетного контролю є:

- а) грошові, розподільчі процеси при формуванні та використанні грошових фондів держави і місцевих органів самоврядування;
- б) конкретні бюджетні показники;
- в) усі стадії бюджетного процесу;
- г) правильної відповіді немає.

9. Сукупність заходів, які проводять державні органи і які пов'язані з перевіркою законності, доцільності й ефективності утворення, розподілу й використання грошових фондів держави і місцевих органів самоврядування, – це:

- а) фінансовий контроль;
- б) внутрішньогосподарський контроль;
- в) бюджетне управління;
- г) бюджетний контроль.

10. До недержавних видів фінансового контролю належать:

- а) внутрішньогосподарський фінансовий контроль; громадський фінансовий контроль; аудиторський фінансовий контроль;
- б) внутрішньогосподарський фінансовий контроль; громадський фінансовий контроль;
- в) аудиторський контроль;
- г) громадський фінансовий контроль.

Контрольні питання

1. Які існують підстави для внесення змін у рішення про місцевий бюджет?
2. Як визнається факт перевиконання дохідної частини загального фонду місцевого бюджету?
3. Як визнається факт недоотримання доходів загального фонду місцевого бюджету?
4. Які показники характеризують фінансовий стан місцевого бюджету?
5. Що таке касове виконання бюджету?
6. У чому сутність і переваги казначейської системи обслуговування бюджету?
7. Дати визначення бюджетного контролю як функції управління.
8. На яких стадіях бюджетного процесу застосовується зовнішній контроль і аудит? Які органи у ньому задіяні?
9. У який термін затверджуються обласні та районні бюджети?
10. Який орган державної влади чи місцевого самоврядування затверджує місцевий бюджет?
11. Які методи фінансового контролю використовуються на місцевому рівні?

Теми рефератів

1. Особливості організації фінансового контролю на місцевому рівні.
2. Аудит як форма незалежного фінансового контролю на місцевому рівні.

Індивідуальне завдання

Розглянути та проаналізувати методи фінансового планування, охарактеризувати їх.

ТЕМА 7

ФІНАНСИ ПІДПРИЄМСТВ КОМУНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА. ФІНАНСОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ЖИТЛОВО-ЕКСПЛУАТАЦІЙНОГО КОМПЛЕКСУ

Глосарій

Власник приміщення, будинку, споруди, житлового комплексу або комплексу будинків і споруд; виконавець; житлово-комунальні послуги; комунальна власність; норми споживання; споживач; територіальна громада; управитель; утримання будинків і прибудинкових територій

Тести

1. Згідно з правами й обов'язками споживача послуг централізованого опалення, постачання холодної і гарячої води та водовідведення, споживач має право:

- а) на зменшення розміру оплати;
- б) на відмову від надання послуг;
- в) на встановлення квартирних засобів обліку та взяття їх на абонентський облік;
- г) правильної відповіді немає.

2. Тариф – це:

- а) визначена відповідно до нормативно-правових актів НКРЕ (Національної комісії з питань регулювання електроенергетики України) ціна (сукупність цін відповідно до часу доби) одиниці електричної енергії;
- б) документ, що видається споживачеві енергопостачальником і містить перелік технічних вимог, які необхідно виконати для приєднання електроустановок нового споживача до електромережі, реконструкції діючих електроустановок споживача або зміни категорії надійності електропостачання споживача;
- в) договір на виконання послуг;
- г) показник виконання операції з комутації для забезпечення постачання електричної енергії споживачеві.

3. Об'єктами права комунальної власності є:

- а) майно і доходи відповідних адміністративно-територіальних одиниць та їх територіальних громад;
- б) майно, передане у власність області, району чи іншій адміністративно-територіальній одиниці іншими суб'єктами права власності;

- в) правильної відповіді немає;
- г) правильна відповідь – а і б.

4. Особливостями функціонування ЖКГ є:

- а) ЖКГ представлене «чистими» природними монополіями і підгалуззями, які розвиваються за законами конкурентного господарства;
- б) належить до виробничої і невиробничої інфраструктури;
- в) ЖКГ пов'язане з забезпеченням життєдіяльності передусім міського населення;
- г) усі відповіді правильні.

5. Житлово-експлуатаційна контора – це:

- а) організація, яка надає послуги з оренди приміщень;
- б) юридичні особи комунальної форми власності (комунальні унітарні підприємства), що утворюються компетентним органом місцевого самоврядування в розпорядчому порядку на базі відокремленої частини комунальної власності і входять до сфери їх управління;
- в) юридичні особи, які надають послуги з експлуатації приміщень;
- г) правильна відповідь – а і б.

6. Мінімальний розмір статутного фонду комунального унітарного підприємства встановлює:

- а) відповідна місцева рада;
- б) Кабінет Міністрів України;
- в) Верховна Рада України;
- г) територіальні управління Національного банку України.

7. Суб'єктом і основним носієм функцій у системі місцевого самоврядування і повноважень є:

- а) територіальна громада;
- б) місцева рада;
- в) житлово-експлуатаційна контора;
- г) виконавчі комітети.

8. Житловий будинок – це:

- а) будівля капітального типу, споруджена з дотриманням вимог, установлених законом, іншими нормативно-правовими актами, і призначена для постійного в ній проживання;
- б) приміщення, призначені для забезпечення експлуатації будинку та побутового обслуговування мешканців будинку;
- в) результат господарської діяльності, спрямованої на забезпечення умов проживання та перебування осіб у житлових і нежитлових приміщеннях, будинках і спорудах, комплексах будинків і споруд відповідно до нормативів, норм, стандартів, порядків і правил;
- г) правильної відповіді немає.

9. Комунальні послуги – це:

- а) результат господарської діяльності, спрямованої на задоволення потреби фізичної чи юридичної особи в забезпеченні холодною і гарячою водою, водовідведенням, газо- та електропостачанням, опаленням, а також вивезення побутових відходів у порядку, установленому законодавством;
- б) одиниця виміру для обчислення обсягу отриманої споживачем послуги, визначена відповідно до вимог нормативів, норм, стандартів, порядків і правил згідно з законодавством;
- в) дія надзвичайної ситуації техногенного, природного або екологічного характеру, яка унеможливорює надання відповідної послуги відповідно до умов договору;
- г) кількісні показники споживання житлово-комунальних послуг, затверджені згідно з законодавством відповідними органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування.

10. Путівником реформування житлово-комунального господарства є:

- а) «зелена картка»;
- б) топографічна карта;
- в) дорожня карта;
- г) правильної відповіді немає.

Контрольні питання

1. Що є об'єктом права комунальної власності?
2. Назвати організаційні форми комунальних підприємств.
3. У чому особливості функціонування фінансів комунальних підприємств в Україні?

4. Дати визначення комунального кредиту та назвати його форми.
5. Назвати повноваження органів місцевого самоврядування в галузі управління комунальною власністю.
6. Від яких чинників залежить сума квартирної плати?
7. Яка мета реформування житлово-комунального господарства в Україні?
8. Що є джерелом фінансування ремонту житлового фонду підприємств житлового господарства?

Теми рефератів

1. Проблеми фінансового забезпечення підприємств комунальної форми власності.
2. Тарифна політика держави та місцевих органів влади у сфері житлового господарства.
3. Фінансові відносини в житловому господарстві та їх розвиток.

Індивідуальне завдання

1. Проаналізувати законодавчі та нормативні документи, які характеризують особливості організації фінансів підприємств комунальної форми власності.
2. Розрахувати суму доходів житлово-експлуатаційного підприємства від квартирної плати у плановому році на підставі таких даних:
  - оплачувана житлова площа на початок планового року – 265 230 м²;
  - середньорічна ставка квартплати у попередньому році – 9,8 грн/м²;
  - з 21 травня планується ввести в дію житлову площу у розмірі 3 200 м², а з 2 червня – у розмірі 220 м²;
  - з 15 вересня буде виведено з експлуатації 260 м² житлової площі, а з 20 листопада – 150 м².
3. У плановому періоді плата за 1 м² орендованої площі зменшиться порівняно з попереднім періодом, у якому вона становила 3 грн за 1 м². Загальна площа нежитлових приміщень становить 7,03 % від загальної житлової площі міста, що складає 874 577 м². Розрахувати суму грошових коштів, які надійдуть від експлуатації нежитлових приміщень.

ТЕМА 8**ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ МІСЦЕВИХ ФІНАНСІВ У ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ****Глосарій**

Бюджетний унітаризм, бюджетний федералізм, вертикальні фіскальні дисбаланси, державна регіональна політика, фінансове вирівнювання.

Тести**1. Європейська хартія місцевого самоврядування була підписана:**

- а) 15 жовтня 1985 р.;
- б) 12 серпня 1990 р.;
- в) 1 травня 1995 р.;
- г) 5 березня 2000 р.

2. Провідна ідея Європейської хартії місцевого самоврядування – це:

- а) посилення централізації влади є важливим внеском у розбудову Європи на принципах демократії;
- б) необхідність наділення органів державної влади автономією щодо своїх функцій, засобів і ресурсів для їх виконання;
- в) існування місцевої влади не може забезпечити ефективно і близьке до громадянина управління;
- г) місцева влада є однією з головних підвалин будь-якого демократичного режиму.

3. Наближення до безпосереднього споживача тих суспільно значущих благ і послуг, які надаються мешканцям територіальних громад за розмежування видатків між різними ланками бюджетної системи, – це:

- а) принцип еквівалентності;
- б) принцип субсидіарності;
- в) принцип системності;
- г) принцип децентралізації.

4. Якою статтею Європейської хартії місцевого самоврядування визначено принципи організації місцевих фінансів?

- а) статтею 3;
- б) статтею 6;
- в) статтею 9;
- г) статтею 12.

5. Ідея податкової справедливості, яка безпосередньо стосується платників місцевих податків і зборів лежить в основі:

- а) принципу еквівалентності;
- б) принципу субсидіарності;
- в) принципу системності;
- г) принципу децентралізації.

6. Найбільше коштів місцевих бюджетів зарубіжних країн витрачається на:

- а) на загальнодержавні послуги;
- б) громадський порядок і безпеку;
- в) економічну діяльність;
- г) соціальні потреби громадян.

7. Доходи місцевих бюджетів формуються переважно за рахунок прямих податків у таких країнах:

- а) Австрія, Іспанія, Італія;
- б) Німеччина, Нідерланди, Португалія;
- в) Великобританія, Данія, Польща;
- г) Греція, Франція, Чехія.

8. Формами місцевих позик у зарубіжних країнах НЕ Є:

- а) облігаційні позики;
- б) безоблігаційні позики;
- в) кредити фінансово-банківських установ;
- г) міжбюджетні позики.

9. У якій країні скорочують обсяг трансфертів бюджету, якщо видатки на обслуговування боргу перевищують 15 % доходів бюджету?

- а) Італії;
- б) Хорватії;
- в) Чеській Республіці;
- г) Польщі.

10. Які субсидії спеціального призначення НЕ надаються органам місцевої влади зарубіжних країн:

- а) інвестиційні;
- б) безумовні;
- в) обумовлені;
- г) капітальні.

Контрольні питання

1. Що визначає Європейська хартія про місцеве самоврядування?
2. У якому році Україна приєдналась до Європейської хартії про місцеве самоврядування?
3. У чому полягає сутність місцевих позик як джерела забезпечення бюджетних послуг у зарубіжних країнах?
4. Назвати принципи організації місцевих фінансів, які проголошені в Європейській хартії місцевого самоврядування.
5. У чому полягає принцип еквівалентності?
6. За рахунок яких податків переважно формуються доходи місцевих бюджетів у країнах із ринковою економікою?
7. Обґрунтувати сутність поняття «фіскальний федералізм».
8. Із якою метою здійснюється фінансове вирівнювання в Чеській Республіці, Великій Британії, Франції?

Теми рефератів

1. Місцеві бюджети в зарубіжних країнах.
2. Фінансове вирівнювання за кордоном.
3. Місцеве оподаткування в зарубіжних країнах.
4. Основні проблеми функціонування інституту місцевого самоврядування та місцевих фінансів у Європі.

Індивідуальне завдання

Порівняти сучасний стан місцевого оподаткування у країнах Європейського Союзу та Україні.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Базова література

1. Бюджетний кодекс України: станом на 1 січня 2012 р. / Верховна Рада України. Офіц. Вид. К.: Парлам. вид-во, 2012. 240 с.
2. Васильєва Н. В., Гринчук Н. М., Дерун Т. М., Куйбіда В. С., Ткачук А. Ф. Місцевий бюджет і фінансове забезпечення об'єднаної територіальної громади: навч. посіб. К.: 2017. 119 с.
3. Гораль Л. Т., Спасів Н. Я., Мартинюк В. Ф., Маринчак Л. Р. Місцеві фінанси: навч. посіб. Івано-Франківськ: ІФНТУНГ, 2015. 350 с.
4. Господарський кодекс України: станом на 21 січня 2011 р. / Верховна Рада України. Офіц. вид. К.: Парлам. вид-во, 2011. 160 с.
5. Євдокімова М. О. Місцеві фінанси: навч. посіб. / ХНАУ ім. В. В. Докучаєва. Х., 2014. 343 с.
6. Європейська хартія місцевого самоврядування. Url: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_036
7. Жихор О. Б., Кириленко О. П., Тридід О. М. та ін. Місцеві фінанси: підручник / за ред. О. Б. Жихор, О. П. Кириленко; Ун-т банк. справи Нац. банку України. К.: УБС НБУ, 2015. 579 с.
8. Закон України «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо реформи міжбюджетних відносин» від 28 грудня 2014 р. № 79-VIII. Url: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/79-19>
9. Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні від 1 квітня 2014 р. № 333-р. Url: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80>
10. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 01.04.2014 № 333-р. Url: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-p>
11. Про схвалення Стратегії реформування системи управління державними фінансами на 2017–2020 роки. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 8 лютого 2017 р. № 142-р. Url: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=249797370>

Допоміжна література

1. Александрова Г. М. Проблеми фінансування освіти на місцевому рівні. *Інтелект XXI*. 2015. № 3. С. 56–69.

2. Александрова Г. М. Стан бюджетного вирівнювання в Україні та проблеми застосування міжбюджетних трансфертів на практиці. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2015. № 8. С. 922–929. Url: <http://global-national.in.ua/archive/8-2015/190.pdf>
3. Бондарук Т. Г. Зарубіжний досвід місцевого оподаткування та можливості його застосування в Україні. Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. 2011. № 1. С. 56–66.
4. Волохова І. Фінансове вирівнювання в Україні: пошук ефективної моделі. *Проблеми економіки*. 2013. № 4. С. 324–330. Url: http://problecon.com/export_pdf/problems-of-economy-2013-4_0-pages-324_330.pdf
5. Лінтур І. В. Можливості оптимізації формування доходів місцевих бюджетів в умовах децентралізації. Url: <http://global-national.in.ua/archive/4-2015/181.pdf>
6. Луніна І. І. Місцеві бюджети України: пошук нових підходів до проведення реформ. *Економіка України*. 2015. № 3. С. 31–40.
7. Набатова Ю. О., Ус Т. В. Формування місцевих бюджетів в умовах децентралізації фінансових ресурсів. Url: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2015_5_68
8. Наконечний В. В. Основні світові моделі місцевого самоврядування: порівняльний аналіз. Теорія та практика державного управління. 2014. Вип. 1. С. 283–289. Url: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Trpu_2014_1_42
9. Патицька Х. О. Фінансова децентралізація як основа формування самодостатніх територіальних громад. *Ефективна економіка*. Дніпровський державний аграрно-економічний університет. 2015. № 10. Url: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4412>
10. Пігуль Н. Г., Люта О. В. Зарубіжний досвід проведення децентралізаційних реформ. *Глобальні та національні проблеми економіки*. Випуск 9. 2016. Url: <http://global-national.in.ua/archive/9-2016/140.pdf>
11. Тарасенко Т. Проблема децентралізації в реформуванні місцевого самоврядування в Україні. *Державне управління місцевого самоврядування*. 2014. № 2 (21). С. 277–286.
12. Тарнай В. А., Карелін С. І., Корнилюк С. В. Кращі практики бюджетної прозорості та підзвітності органів місцевого самоврядування. К.: Центр політичних студій та аналітики, 2015. 64 с.
13. Титар А. О. Зарубіжний досвід планування та прогнозування доходів місцевих бюджетів. *Управління розвитком*. 2013. № 16 (156). С. 14–16.
14. Ткачук А. Ф. Латвія: довга дорога реформ. Робочі записки. К.: Легальний статус, 2015. 56 с.
15. Трещов М. М., Мунько А. Ю. Місцеві фінанси та місцеві бюджети: точки дотику та відмінності понять. *Ефективність державного управління: зб. наук. пр.* 2015. Вип. 42. С. 187.

16. Як провели реформу адміністративно-територіального устрою та місцевого самоврядування у Латвії. Url: <http://www.csi.org.ua/?p=4802>
17. Яценко Ю. О. Окремі аспекти впровадження програмно-цільового методу у бюджетний процес на рівні місцевих бюджетів. *Фінанси України*. 2013. № 7. С. 44–77.

Інформаційні ресурси

1. Азіатський банк розвитку. Url: <http://www.adb.org>
2. Банк міжнародних розрахунків. Url: <http://www.bis.org>
3. Державний комітет статистики України. Url: <http://www.ukrstat.gov.ua>
4. Європейський банк реконструкції і розвитку. Url: <http://www.ebrd.com>
5. Журнал «Актуальні проблеми економіки». Url: <http://www.eco-science.net>
6. Журнал «Економіка і держава». Url: www.economy.in.ua
7. Журнал «Фінанси України». Url: www.minfin.gov.ua
8. Журнал «Фінанси України». Url: [www.minfin.gov.ua/Законодавство України](http://www.minfin.gov.ua/Законодавство_України).
Url: <http://rada.gov.ua>
9. Кабінет Міністрів України. Url: <http://www.kmu.gov.ua>
10. Міжнародний валютний фонд. Url: <http://www.imf.org>
11. Міністерство фінансів України. Url: <http://www.minfin.gov.ua>
12. Національний банк України. Url: <http://www.bank.gov.ua>
13. Центральний Європейський банк. Url: <http://www.ecb.int>

Навчальне видання

Волкова Неля Іванівна
Волкова Валерія Валеріївна

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ
З ДИСЦИПЛІНИ
«МІСЦЕВІ ФІНАНСИ»

Електронне видання

Редактор

О. А. Солдатова

Технічний редактор

Т. О. Важеніна

Підписано до друку 27.06.2019
Формат 60 x 84/16. Папір офсетний.
Друк – цифровий. Умовн. друк. арк. 2,55
Зам. 62

Донецький національний університет імені Василя Стуса
21021, м. Вінниця, 600-річчя, 21
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру
серія ДК № 5945 від 15.01.2018